

FISCHER ESZTER

MODERN MOSTOHÁK

A páromnak gyereke van

Tartalom

Előszó
A patchwork-család
Szerelmes szülő
Mozaik-családalapítás
Életkori sajátosságok
Az én gyerekem és a te gyereked
Az előd
A mi gyerekünk
Kultúrák ütközése
A pénz
A mozaik-család kapcsolatai
Zárszó

Előszó

A társadalom legkisebb egysége a család – tanultuk valaha az iskolában. A család – a szűkebb család – pedig a szülőpárból és velük élő gyerkeikből áll. A családi élethez sokféle elképzelés fűződik, de adott társadalmon belül viszonylag mégis szilárdak a családtagokkal szembeni szerepelvárások, és bármennyit hallani is a család válságáról, a legtöbb ember számára ma is ez a kívánatos, sőt természetes kerete az életnek. Ha serdülő fiatalokat megkérdeznek, milyennek képzelik későbbi életüket, legtöbbször meglepően konzervatív, sőt szinte közhelyes választ ad: saját otthonában, párjával és gyermekeivel élvezetes, jó keretet biztosító munkával szeretné tölteni felnőtt éveit.

A valóság azonban nemegyszer mást mutat. A gazdasági kiszolgáltatottság csökkenésével fontosabb szerepet kaptak az egyéni szempontok, és bár a házasságokat manapság is véglegesnek tervezik, a kapcsolatok megromlása már nem jár azzal a keserű sorssal, hogy életünket érzelmileg nem kielégítő, esetleg gyötrelmes viszonyban kellene leélnünk. A válás és újraraházasodás lehetőségével egyre többen élnek, ami viszont a klasszikus családmódel felbomlásával jár.

Újfajta együttélési normák jönnek létre, melyben a párok már nem közös gyerkeikkel élnek együtt, hanem körülöttük különféle kapcsolatból származó gyerkek „keringenek”, akiknek élete nem egy párhoz, hanem különböző kapcsolatban élő szülőkhöz kötődik.

A közvélemény viszont mintha nem tartana lépést ezekkel a változásokkal. Szilárdan kitartva a „normális” család modellje mellett, sem megértést, sem támogatást nemigen nyújt azon tagjainak, akiknek élete másképpen alakult, és együttélési formájuk nem illeszkedik a „szokásos” keretek közé, noha a „szokásos” talán már nem is a leggyakoribb életformát jelenti.

Nem mintha a válás problémáival, az „elvált gyerkek” nehézségeivel ne volna szokás foglalkozni. Csak ez a foglalkozás nagyon egyoldalú. Az mindenki számára világos, hogy a válás megviseli a gyerkeket, ezért a közvélemény el is várja, hogy a felnőttek igyekezzenek megóvni őket a kedvezőtlen következményektől. Az is köztudott, hogy a válás körüli, kölcsönös sérelmekkel és csalódással járó csatározás a volt házastársak számára nehezen elviselhető, esetleg személyiségtorzító válsággá nőheti ki magát. Az új családalapítás nehézségeiről már jóval kevesebbet hallhatunk. Mintha a „sikeres” válás után független emberként lehetne kezdeni az újabb párkeresést. Sikeres válásnak nevezem, ha a volt házastársak érzelmeit, pszichés energiáit már nem köti le a volt partner, ha a gyűlöletbe, sérelmekbe átfordult szerelem könnyűvé szelídült, ha a keserűség elcsitult, ha a volt társ boldogsága nem okoz fájdalmat, boldogtalansága nem jelent elégtételt. Csak ezen az alapon van remény új párkapcsolat kialakítására, és csak ezen az alapon képzelhető el, hogy a volt házasságból származó gyermek mindkét szülőjével érzelmileg kielégítő

kapcsolatot őrizhessen meg, hogy ne váljon a háború eszközévé és a széttört életközösség fő vesztesévé.

Ezt a feltételt tulajdonképpen kevesen képesek teljesíteni. Van olyan szülő, általában apa, aki a válás során nemcsak házastársát, hanem gyermekét is „elhagyja”, aki számára az új életben nincs igazán helye a „rég”i” gyereknek. Az is előfordul, hogy a kapcsolatot a bosszúvágyó anya akadályozza, vagy hogy a megoldatlan, elcsitulatlan feszültséget a volt pár képtelen olyan szinten kezelni, ami a közös gyerekneveléshez elengedhetetlenül szükséges. Az igazán súlyos, elmérgesedett helyzetekben nem használ semmiféle tanácsadó könyv. Ha a harag, a sérelmek eltorzítják a tisztánlátást, nem sok esélye marad a racionális felvilágosításnak, a józan érvelésnek.

Könyvem ezért csak azokhoz szól, akiknek tulajdonképpen a legkevésbé van rá szükségük. Akik a legnehezebb feladatot már megoldották, akiknek gyerekei viszonylag jó helyzetben vannak, akik természetesnek tekintik, hogy saját érdekeiket nem a családtagjaik rovására, az ő szempontjaikat semmibe véve érvényesítik. De a „sikeresen elváltak” helyzete sem könnyű. Akinek gyereke van, soha nem zárhatja le a múltat olyan mértékben, mint egy független ember. Később felépítendő életét össze kell hangolnia az előzővel, és bármennyire szabadnak érzi magát érzelmileg, mégsem indulhat „tisztá lappal”.

Az ebből adódó nehézségeket viszont alá szokták becsülni. Jó érzésünk tiltakozik az ellen, hogy a gyereket a párválasztás kerékkötőjének lássuk. „A gyerek nem lehet teher, szeressük és örüljünk neki.” Ha azonban kicsit őszintébbek vagyunk magunkhoz, be kell látnunk, hogy nem könnyű feladatot vállal az, aki partnerén kívül annak gyerekével is intim, teherbíró kapcsolatot akar kiépíteni.

A „mostoha-helyzetet” általános hallgatás övezi. Mindenkire bénítóan hat a „gonosz mostoha” mítosza, amely miatt az érintettek nemcsak azt bizonygatják kétségbeesett elszántsággal, hogy ők nem gonoszok, és igenis szeretik házastársuk gyerekét, hanem már a helyzettel járó normális és természetes nehézségek bevállása is szinte elképzelhetetlen. Saját gyerekünkre, házastársunkra, szüleinkre panaszkodhatunk, a házastársunk gyereke viszont tabu. Pszichológusként gyakran tapasztalom, mennyire megnehezíti az érintettek önmagában sem könnyű helyzetét, hogy a környezetükben gyakorlatilag nem találnak olyan embert, akivel őszintén beszélhetnének a gyerekkel kapcsolatos problémáikról. A legtöbben azt élik át, hogy ha gondjaikat csak megemlítik, mindenki szenvedélyesen a gyerek mellé áll (akkor is, ha a panaszok nem a gyerekekre, hanem a helyzetre vonatkoznak), és a levegőben rögtön ott lebeg a „gonosz mostoha” vádja. Sajnos a problémák szőnyeg alá söprése semmiképpen sem jelent megoldást, éppen ellenkezőleg: a nem kimondott, nem megbeszél, nem feloldott feszültségek hatása felerősödik.

Könyvemmel ezt a hallgatást szeretném megtörni. Nem olyan régen még a testvérféltékenység gondolata is tabunak számított. A kisgyerekeknek megparancsolták, hogy szeressék kistestvérüket, és az ellenérzések legkisebb megnyilvánulását is tiltották, büntették. Ma már mindenki számít rá, hogy az

újszülött testvér a nagyobbik gyerekből haragot agressziót válthat ki, és a testvérkapcsolat pozitív oldalai csak hosszabb idő elteltével bontakoznak ki. A legtöbb szülő tudja, hogy éppen azzal szolgálja a későbbi jó testvérkapcsolatot, ha a nagyobbik gyereket nem kényszeríti valódi érzéseinek tagadására, mert ettől az elfojtott harag rejtett gyűlöletté erősödhet, és az elfojtás a pszichés egészséget károsítja.

Úgy gondolom, ugyanígy kimondhatjuk: természetes emberi érzés, ha a partner gyerekéhez nem úgy viszonyulunk, mint a sajátunkhoz, hogy ez a viszony nehéz és problematikus is lehet. Ez semmiképpen sem azt jelenti, hogy bátorítanánk a „mostohákat”: nyugodtan gonoszkodjanak a gyerekekkel. Ellenkezőleg. Ahogy a szeretet parancsa végleg megmérgezheti a testvérkapcsolatot, ahogy az érzelmi kényszer nem képes az agressziót megszüntetni, csak kerülőútra terelni és ilyen módon kivonni a kontroll alól, ugyanígy a mostoha is sokkal nehezebben alakít ki pozitív kapcsolatot a gyerekekkel, ha a morális nyomás és tiltás megakadályozza, hogy megismerje: miben is állnak e speciális élethelyzet pszichés nehézségei, és mit tehetünk a megoldás érdekében.

Könyvem a „mostoha-élethelyzetről” folytatott személyes beszélgetések anyagára épül. Beszélgetőpartnereim többsége „mostoha”, de olyan anyák, apák, gyerekek, rokonok és ismerősök is megosztották velem tapasztalataikat, akik közvetlen vagy közvetett kapcsolatban állnak egy felbomlott család részéből létrejött új családi alakzattal.

A patchwork-család

A nemzetközi pszichológiai-szociológiai szakirodalomban patchwork-családnak nevezik azt a családformát, amely nem egy szülőpárból és közös gyerekeiből, hanem különböző családrészek „összeolvadásából” jön létre. A patchwork „foltvarrást” jelent, azt a fajta kézimunkát, melynek során különféle eredetű és színű foltokból terítőt varrnak össze, oly módon, hogy az összhatás harmonikus legyen. A hasonlat azt az optimista elképzelést tükrözi, hogy a részekből összeépült család elemei a terítő foltjaihoz hasonlóan megtartják különállásukat és saját jellegzetességeiket, de végül összetartozó egységgé állnak össze. A patchwork-családot magyarul mozaik-családnak is szokás nevezni, ugyanebből az alapgondolatból kiindulva: a mozaik mintázata is eredetileg különálló, tarkabarka kövek művészi összeillesztésével és összeerősítésével jön létre.

Közgondolkodásunk családcentrikus, ezért gyakran megfigyelhető, hogy a mozaik-családban élők szinte görcsösen igyekeznek életformájukat a „normális” családokéhoz igazítani, és tagadják a különbségeket. „Ugyanolyan család vagyunk, mint más”, bizonygatják fáradhatatlanul. Mintha a „nem szokványos család” sértés vagy lebecsülés volna, mintha a részekből összeállított család sikerét az jelentené, ha minél inkább hasonul a „szülőpár és közös gyerekei”

formulához. A külvilág is azt várja, hogy a második férj legyen új apja a gyerekeknek, illetve az apa látogatóba jövő (hétvégét ott töltő, együtt nyaraló stb.) gyereke melegszívű, gondoskodó anyapótléket találjon az apa feleségében, a gyerekek legyenek egymásnak jó testvérei. Pedig a mozaik-család nagyon sokban különbözik a vér szerinti családtól. Talán a legjellegzetesebb különbség, hogy határai nem egyértelműek.

A „normális” családot, ha erre nem szoktunk is gondolni, mintha láthatatlan burok venné körül. Egyértelmű, ki tartozik a családhoz és ki nem, nem kérdéses, hogy ki van „kívül” és ki van „belül”. Igaz, ez a burok nem átjárhatatlan, a családot nagyszülők, rokonok vehetik körül, akiknek kapcsolata a különböző családtagokhoz nem egyenértékű – nyilvánvaló, hogy a nagymama csak az egyik szülő szülője. Mégis, a család egysége és összetartozása kétségtelen.

Ki tartozik viszont a patchwork-családhoz? Sokan úgy vélik: a család az, aki együtt lakik. Tehát ha az elvált anya házasságot köt, az új család a férjből (mostoha- vagy nevelőapából), az anyából és annak gyerekeiből áll, és a házaspár közösen tölti be a szülői funkciót. A gyerek azonban, ha – mint ez kívánatos – továbbra is jó kapcsolatot ápol elvált apjával, várhatóan anyját és apját fogja legközelebbi hozzátartozójának tartani. Sőt, ez a gyerek feltehetőleg és remélhetőleg az apja családjánál is családtagnak fogja érezni magát. De kikből áll az a család? Esetleg az apa is megnősült, talán az ő felesége is hozott gyereket a házhoz, közös gyerekük is lehet. Az is várható, hogy az elvált férfi, aki újránősül, változatlanul családtagjának fogja érezni nem nála élő gyereket. Nyilván közelebbi családtagjának, mint a második felesége (előző házasságból hozott) gyereket, akivel viszont közös háztartásban él.

A kapcsolatok keresztül-kasul bogozódnak, a rendszer nem zárt, hanem nyílt. A hagyományos családban minden tagot minden taghoz szoros, elsődleges kapcsolat fűz, és ennyire elemi kapcsolat nem fűzi senkihez, aki nem vele élő tagja a családnak. A mozaik-családban nem azonos a tagok helyzete. Van, akinek mindenkivel elemi kapcsolata van (pl. az anya, aki együtt él második férjével, közös gyerekükkel és előző házasságából származó gyerekével), míg más családtagok elemi kapcsolatainak egy része „kint” van (máshol lakó gyerek vagy szülő), miközben mindennapos életterében hozott, „másodlagos” kapcsolatok is vannak (házastárs gyereke, szülő házastársa, szülő házastársának gyereke stb.) A nem, vagy csak időszakosan ott lakó személyek is bekerülnek a mozaik-család életébe, komoly befolyást gyakorolnak rá, és mint hidak vagy csatornák kapcsolják össze azokat az újonnan alapított „családokat”, amelyek számára ez a kényszerkötél esetleg már nagyon nehezen kezelhető lehet. Ne felejtjük el, hogy itt nem választott és nem is született kapcsolatokról van szó. Miért kell nekem kooperálni tudni férjem első feleségének új férjével, akihez semmi közöm, akivel esetleg egyáltalán nem rokonszenvezem, akinek egészen más felfogása van az életről? Mégis, az élet úgy hozta, hogy „közös gyereket” nevelünk, tehát a mi életünkre, nevelési szokásainkra, mindennapjainkra ez az

ember sokkal nagyobb hatást fog gyakorolni, mint azt valaha el tudtuk volna képzelni.

A mozaik-családtagok számára a nehézségek egyik fő forrása, hogy tisztázatlanok a velük szembeni szerepeltvárások. Akármennyire változik is az életforma, bomlanak a régi hagyományok, kultúránkban még manapság is eléggé egyértelmű, hogy mit várunk egy férjtől, feleségtől, apától vagy anyától. A „mostoha” szerepe bizonytalan. A köznyelv nem is igen használja a mostoha kifejezést erre a kapcsolatra, elsősorban azért nem, mert a szó érzelmileg megterhelt, a mesék gonosz mostoháját idézi. De a mostoha szó, még ha eltekintünk is a mesei asszociációktól, azért sem fejezi ki jól az új házastárs funkcióját, mert a másik szülő él, a helyét tehát nem kell betölteni, a szülő szerepe „foglalt”. A nyelv mintha azt tükrözné, hogy társadalmunk, bármilyen gyakorivá vált is ez a fajta viszony, még nem tud mit kezdeni vele, hiszen nem talált rá sem nevet, sem egyértelmű funkciót. A házastárs gyerekeit tulajdonképpen csak kerülő úton tudjuk leírni. Ennek csak egyik oka, hogy ez a viszony valóban egy másik személyen keresztül jön létre. Hiszen a házastársunk szülei és testvérei is rajta keresztül lépnek velünk kapcsolatra, mégis az após, anyós, sógor stb. kifejezések mutatják, hogy ezt a viszonyt természetesnek érezzük. Hogy házastársunknak van eredetcsaládja, mellyel a házasságkötéssel mintegy rokoni kapcsolatra lépünk, ezt mindenki átéli, erre vannak megszokott kifejezéseink. De az, hogy házastársunknak a velünk való házasságkötése előtt is volt gyereke, ez olyan új helyzetet teremt, amelyet nem könnyű elhelyezni szokványos kereteink között, és végképp nehéz definiálni, vajon mit is kezdjen egymással a két, eredetileg egymásnak idegen személy, akit csak a körülmények sodortak közös élettérbe. (Tudatosan döntöttem úgy, hogy könyvemben jobb híján mégis a „mostoha” szót használom a később „beházasodott” felnőtt megjelölésére. Ha egyszer figyelmünket az új házastárs és a „rég” gyerek kapcsolatára irányítjuk, túlságosan nehézkesé tenné az erről való beszédet, ha minden alkalommal kerülő úthoz kellene folyamodnunk. Mintha a rokoni viszonyokat taglalva „nagybácsi” helyett a „szülő fiútestvére”, „nagynéni” helyett a „szülő lánytestvére” kifejezéshez ragaszkodnánk. A mostoha szót azért nem szeretjük, mert kínossá vált, és mellőzésével mintha magát a kínos fogalmat is meg tudnánk szüntetni. De ha egyszer nincs mostoha, akkor hogyan beszéljünk róla? A kissé eufemisztikus „nevelőszülő” kifejezést, amivel még leginkább az anya férjét szokás illetni, azért érzem még kevésbé szerencsésnek, mert túlzottan sugall egy olyan feladatot, melyet megítélésem szerint, mint ezt látni fogjuk, inkább kerülni kellene.)

Amikor megmondtuk a férjem hatéves kislányának, hogy összeházasodunk, azt kérdezte tőlem, hogy akkor most én is az anyukája leszek-e. Mondtam nem, hiszen neki van anyukája. Különbben is, mi még alig ismerjük egymást (a házasságkötésünkig nem egy városban éltünk, és a gyerekekkel csak ritkán találkoztam). Még hozzátettem, hogy nagyon remélem, hogy jóban leszünk, mivel ő nekem igazán rokonszenves, de az anyukája akkor sem leszek.

Biztos van, aki ezt a választ barátságtalannak, visszautasítónak találja, de nekem az volt az érzésem, hogy a gyerek megkönnyebbült. Helyükre kerültek a dolgok. Mit kezdhett volna azzal a kijelentéssel, hogy a házasságkötésünk pillanatában én is az anyja leszek? Ettől biztosan nem fog az irányomban úgy érezni, mint az anyja iránt, és egyelőre a számomra is idegen marad, akármennyire igyekszem is jól bánni vele. Nem kellene az anya fogalmát ennyire leértékelni. Aztán a kislány, amikor a lányom megszületett, megint visszatért arra a kérdésre, hogy hát mik is vagyunk mi egymásnak. Azt érti, mondta, hogy én a papája felesége vagyok és a kistestvére mamája, de mije vagyok őneki? Együtt gondolkodtunk, hogy hogyan tudnánk megnevezni ezt a viszonyt. Megint csak arra jutottunk, hogy rossz minden olyan megfogalmazás mint például mostoha, pótanya, nevelőanya, második anya, mivel neki van anyja, akit nem kell pótolni. Abban maradtunk, hogy nem találunk nevet. Szerintem a gyereket nem is annyira a megnevezés foglalkoztatta, mint inkább az az érzés, hogy bár én kezdtem beépülni az életébe, de egyelőre csak azáltal, hogy mindkettőnknek fontos személyek kötöttek minket egymáshoz. Aki neki apja, az nekem férjem, aki neki kistestvére, az nekem gyereke, de közvetlenül kettőnk között még nem volt valódi kapcsolat. Idővel egyébként az is kialakult, ami akkor vált a számomra világossá, amikor egyszer végiggondoltam: ha a házasságunk zátonyra futna, vele akkor is tartanám a kapcsolatot. Már nem „a férjem lánya” volt, hanem „a Zsófi”, ahogy akkoriban már ő sem kérdezte, hogy ki is vagyok én, hanem egyszerűen „a Márta” lettem, aki hozzátartozik az életéhez és kész. Persze egyáltalán nem úgy, mint az anyja, hanem más módon. A viszonyunknak most sem tudnék nevet adni, nem hasonlít az anya-gyerek kapcsolathoz. Valami keverék egy fiatalabb barátnőből és közeli rokonból.

A mostoha funkciójára nincs minta, az életformát, a kapcsolatot szinte mindenkinek egyénileg kell kialakítani, ami sokkal nehezebb, mint meglévő, kidolgozott szerepelvárásoknak eleget tenni. Szembe kell néznünk azzal a ténnyel, hogy erre a kapcsolatra a gyerekek nincs szüksége. Ami nem azt jelenti, hogy ne válhatna akár hasznára, hogy ne nőhetné ki magát életre szólóan fontos kapcsolattá, de a kiinduló helyzet az, hogy nem a gyerekek van szüksége szülőpótlókra, hanem a magányossá vált szülőnek partnerre.

Nem ritkán a gyerek ellenérzését váltja ki, ha a mostoha túlzottan törekszik a szülőszerep betöltésére. A gyerek a távollévő szülője elleni árulásnak érezheti, ha hasonló módon viszonyul egy „idegenhez”, és zavarhatja, ha úgy véli: a házastárs „bitorolni” akarja a szülő helyét. Érzései szabadabban fejlődhetnek, ha nem kell attól tartania: az új házastárs apjának vagy anyjának vetélytársa. De ha nem az, akkor micsoda? Hát ezt kell mindenkinek magának kialakítania, a családtagok személyiségétől, az adott helyzettől vezetve, ami igazán nem könnyű feladat.

Némileg más a helyzet, ha a gyerek egyik szülője hiányzik, ha pl. a válás során gyakorlatilag eltűnt az életéből. Akkor mintegy felszabadulnak bizonyos funkciók, amelyeket a szülő jelenlévő házastársa lassacskán átvehet, de ilyenkor

is indokolt az óvatosság. A gyerek úgy érezheti, hogy elvesznek tőle valamit, ha a környezet azt sugallja: felejtse csak el nyugodtan távollévő apját, „hiszen most már újra van apukája”. Rá kell bízni, hogy apjának tudja-e, akarja-e tekinteni az új házastársat, vagy valami másnak.

Egyszer a barátommal és az ötéves kislánnyal egy vendéglőben ettünk, és a pincér azt mondta a lányomnak, hogy adja oda az étlapot az apukájának, mire a gyerek kijavította, hogy nem az apukája. A barátom megsértődött, hogy miért utasítja el ennyire a gyerek, hogy azt sem bírja elviselni, hogy egy vadidegen pincér egy percre az apjának nézze. Nem értette, hogy egészen másról volt szó. Egy kisgyerek nem mérlegel, hogy a pincérnek mindegy, ki az ő apja, neki ez a tény iszonyúan fontos. Neki árulás, ha elhallgatja az igazi apját. Nem utasította el a barátomat, csak nem tekintette az apjának. Mint ahogy nem is volt az. De ő ezt nem volt képes megérteni.

A mindennapi élet során, főleg, ha kisebb gyerekről van szó, a mostoha ennek ellenére nagy valószínűséggel szülői funkciót is be fog tölteni. Hiszen a gyereket óvodába, iskolába kell vinni, enni kell adni neki, meg kell fürdetni, ha beteg, ápolni kell stb., és egy együtt élő pár feltehetőleg meg fogja osztani ezeket a feladatokat, a mostoha természetes módon fog belefolyni a gyerekgondozásba. Mégis jobb, ha az ilyen tennivalók átadása lassan, tapintatosan történik, csak olyan tempóban, amit a gyerek is és a mostoha is érzelmileg követni tud. Az apjához szorosan kötődő gyerek úgy érezheti, hogy megfosztották valamitől, ha pl. a házasságkötés pillanatától a mostohaanya „feladata” lesz az esti mese.

A szokványos család kialakulásától kezdve természetes egységet képez. A mozaik-családnak össze kell nőnie. Ez még azokra a tragikus esetekre is érvényes, amikor az egyik szülő halála miatt az új házastárs valóban a „klasszikus” mostohaszerepbe kerül. Ilyenkor mindenki végképp természetesnek tekinti, hogy a családba került felnőtt rögtön az árva gyerek szerető szülőjévé válik. A gyereknek ez viszont azt jelentheti, hogy elvárják tőle: felejtse el meghalt szülőjét. Ő úgy érezheti, megtagadja a halottat, ha egy „idegent” nevez és tekint anyjának vagy apjának. Mintha az új házastárs még a szülő emlékétől is meg akarná fosztani. Sokkal könnyebben elfogadható a gyerek számára, ha világossá tesszük: a halott szülő pótolhatatlan, az új házastárs nem is feltételezi, hogy a helyébe léphetne, megelégszik azzal, ha segítőkész felnőttként a gyerek rendelkezésére áll, ellátja, barátságos hozzá, de tiszteletben tartja gyászát és múltját. A szülőszerepre nem törekvő, tapintatos felnőttet a gyerek nem fogja annyira halott szülője vetélytársának tekinteni. A „valódi” mostohát is túlterheli az az érzelmi elvárás, hogy az árva gyereket rögtön sajátjaként zárja szívébe. A sajnálat, az együttérzés nem azonos a spontán szeretettel, a szeretetkapcsolat jó esetben is csak idővel, a két személy közös történetében alakulhat ki. Hasonló történetről számol be egy mostohaanya a 83. oldalon.

A könyvünk témáját képező „átlagos” mozaik-családokban a mostoháknak nem kell pótolni az élő, funkcionáló szülőt, és így érthető, hogy a szülői szerep erőltetése könnyen kiválthatja a távollévő szülő ellenérzését is, aki úgy érezheti: volt partnere új társa a gyerekénél is vetélytársa kíván lenni.

Végképp betelt a pohár, amikor meghallottam, hogy a négyéves kislányom az apja feleségét mamának szólítja. Azzal érveltek, hogy a gyerek engem anyunak hív, szóval nem akart a helyembe lépni, de ez nekem elviselhetetlen volt. Egyébként volt is bennem szorongás, hogy elcsábítják tőlem, a lányom nagyon apás volt, és az apja a válás után is rengeteget törődött vele. A lányom meg mindig vágyott „rendes” családra, testvérré, és amikor az apja felesége terhes lett, akkor komolyan megijedtem, hogy inkább oda akar majd menni. Most már tudom, hogy mindez csak az én félelmem volt, a lányomnak esze ágában sem volt elmenni tőlem, én voltam az anyja, az apja meg az apja, függetlenül attól, hogy ki kivel él. De ezt a mamát nem bírtam hallani, pedig különben nem akadályoztam a kapcsolatukat, nekem fontos volt, hogy az apjánál jól érezze magát, és ehhez hozzátartozott, hogy a feleségével is kijöjjön. De ettől még szólíthatja a nevén!

A patchwork-családok életében nagy szerepe van az időnek. Hiszen, a hasonlat mellett maradva, létrejöttékor még nem beszélhetünk harmonikus terítőről, csak különböző eredetű foltok halmazáról. Az „összevarrás”, az összehangolódás lassú folyamat, sok tapintatot és türelmet igényel.

A férjem gyerekei tizenévesek voltak, amikor összeházasodtunk, az enyémekek húsz körül jártak. Ők már nem is költöztek hozzánk, meg tudtuk oldani, hogy önállóan lakjanak. De a vasárnapi ebédek nagyon nehezen teltek. Akármit csináltam, rögtön két táborra oszlottunk. Nekünk a gyerekeimmel van egy régi, sajátosan kialakult humorunk, mindenki nagyon gyorsan asszociál, és rögtön érti, mire gondol a másik. Ezt a stílust se a férjem, se a gyerekei nem értették, megzavarodtak, megmerevedtek, hiába próbáltam a két társaság között közvetíteni. Mi tagadás, ilyenkor én is idegennek éreztem őket. Most már összeszoktunk, és nem ilyen mély a szakadék, de eleinte olyan volt, mintha két különböző földrésről származtunk volna.

A családi ünnepek indikátorként teszik láthatóvá azt a problémát, hogy a nyílt, különböző életközösségeken átívelő kapcsolatrendszerekben nagyon nehéz megmondani, ki kivel és mennyire tartozik össze. Az mozaik-családok életében az ünnepek, pl. a karácsony bonyolult tojástáncra hasonlíthatnak, többnyire nem az önfeledt szórakozás és pihenés, hanem a stressz és feszültség napjai, melynek során nemegyszer fájdalmasan kell szembesülnünk azzal, hogy mennyire nem a saját vágyaink és érzelmi igényeink, hanem külső elvárások szabják meg, hogy a „szeretet ünnepét” a „családunkból” ki kivel tölti.

Fél éve költöztünk össze a kedvesemmel. Ő már régebben elvált, és a lehetőségekhez képest szoros kapcsolatban maradt két lányával, akik az anyjuknál élnek. Van egy csecsemő féltestvérük, az ő apjának is van két gyereke az előző házasságából. Én nemrég váltam el, viszonylag békésen. A gyerekeim rendszeresen járnak az apjukhoz. Jól alakul az életünk, a kedvesem szívesen foglalkozik a gyerekeimmel, az ő lányai is gyakran vannak nálunk, élvezik, hogy az apjuk körül most család van, háztartással, hangulattal. Egyelőre a gyerekek között sem volt nagyobb konfliktus. De a karácsony nagyon nehezen telt. A legszívesebben itthon ünnepeltünk volna, a négy gyerekkel együtt. De ezt nem lehetett megtenni a gyerekekkel és a szülőkkel sem. Végül szomorúan arra jutottunk, hogy mindenki ünnepeljen úgy, mint eddig. Én a volt férjemmel, az ő szüleivel és a két gyerekünkkel, a kedvesem a volt feleségével és a két gyerekével. Mivel a csecsemő még nem hiányolja az apját, az a férfi is a volt feleségével és a két nagyobbik gyerekével töltötte a szentestét. De nem tudom, később hogy lesz. Az a kicsi se fogja pár év múlva olyan egyszerűen elfogadni, hogy az apja elmegy máshova karácsonyozni, és mi lesz, ha nekünk is lesz gyerekünk? Neki azt jelenti majd a karácsony, hogy az egész családja szétszpriccel? Vagy elindul egy verseny, hogy melyik gyerek a fontosabb, melyiknek „jár”, hogy a szüleivel töltheti a karácsonyt?

Az ünnepek jól mutatják, milyen kompromisszumkésztségre és rugalmas megoldásokra van szükség, hogy az érzelmi széttépettség és másokkal való összezártág csapdájában kielégítő megoldásra jussunk. A hagyományörzés, a „legyen úgy, mint minden rendes családban” megoldhatatlan. Van, ahol a karácsonyok osztódással szaporodnak, és az elvált apák üzött vadként rohanják végig ünneplő „családjaikat”, van, ahol a gyerekek vesznek részt számtalan elő- és utókarácsonyon, a legkülönbélebb összetételben, miközben többnyire mindenki intim körben, békés karácsonyra vágyik, csak éppen mindenkinek mást jelentene az „intim kör”.

Nálunk jól alakult a karácsony. Egyikünk sem ragaszkodott ahhoz, hogy „hagyományos” módon ünnepeljünk, inkább kialakítottuk a saját hagyományunkat. Ami úgy néz ki, hogy én 24-én főzök egy ünnepi ebédet, amire meghívjuk a férjem lányát, az ő anyját, annak az élettársát a fiával és a fiú anyjával együtt. Mivel neki nincs férje, itt vége is van a láncnak. Amikor besötétedik, meggyújtjuk a gyertyákat, ajándékozunk és utána társasjátékozunk. Estefelé a „vendégek” elmennek, és ők még más barátaikkal együtt rendeznek egy karácsonyi vacsorát, fával és ajándékokkal, mi meg nyugodtan lefektetjük a kicsiket. Tudom, nagy szerencsénk van, hogy ezzel az egész bonyolult csapattal ilyen kellemesen alakult a viszonyunk, a legtöbb ismerősömnél nemigen tudom elképzelni, hogy ennyire összeereszthető volna mindenki. Nálunk a dolgot az egyszerűsíti, hogy nagyon régen ismerjük egymást, fiatal korunkban tulajdonképpen egy laza társasághoz tartoztunk, és a párok „átrendeződését” is sikerült kiheverni. Szóval nem idegen emberek kényszerültek össze. Persze

nekünk is volnának közelebbi barátaink, de ez így mégis nagyon hangulatos, és jó érzés, hogy egyik gyereknek sem kell lemondani a szülőjéről és egyik felnőttnek sem a gyerekeről.

A hagyományos család úgy jön létre, hogy először kialakul a tengelye, a házaspár, majd megszületnek a gyerekek. A mozaik-családnál fordított a sorrend. Adva van egy csoportosulás, a szülő a gyerekével vagy gyerekeivel, és ebbe a csoportosulásba kell beépülnie az új partnernek. A kiinduló helyzet sokkal nehezebb, mint egy „tisztá lappal” induló pár esetében. Ezek a nehézségek már a családalapítást megelőző fázisban, a boldog szerelem idején is megjelennek.